

CSOPORTKÖZI DISZKRIMINÁCIÓ ÉS ÖNÉRTÉKELÉS MINIMÁLIS CSOPORTPARADIGMÁBAN

LOUISE LÉMYRE-PHILIP M. SMITH

Több mint 20 olyan kísérlet, melyben a kutatók a minimális csoportparadigma különböző variációit használták, támasztja alá azt a hipotézist, mely szerint pusztán a kísérleti csoportba való besorolás elegendő ahhoz, hogy a saját csoportot (in-group) favorizáljuk, előnyben részesítsük és diszkriminációt alkalmazzunk a külső csoporttal (out-group) szemben (például *Billig, Tajfel, 1973; Brewer, 1979; Brown, Tajfel, Turner, 1980; Locksley, Ortiz, Hepburn, 1980; Tajfel, 1970; Turner, 1978, 1980, 1983*).

Ezekben a kísérletekben, melyekről máshol (*Brewer, 1979; Tajfel, Flament, Billig, Bundy, 1971; Turner, 1978, 1983*) alapos leírást olvashatunk, a kísérleti személyeket triviális, illetve ad hoc alapon osztották csoportokba, majd a kísérleti személyeknek döntéseket kellett hozniuk arról, hogy mennyi jutalmat adnak egyes személyeknek, akikről csak azt tudták, hogy a saját csoport vagy a külső csoport tagjai. Ismételten a saját csoportnak kedvezve diszkrimináltak, nemcsak a csoport nyereségéért küzdöttek, hanem a másik csoporthoz képest relatív előnyért is, még akkor is, ha ez a saját csoport abszolút nyereségének feláldozását vonta maga után.

A versengő diszkrimináció jelentősége a minimális csoportparadigmában nemcsak az, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy egy addig nem létező – általában átmeneti vagy triviális – kritérium milyen könnyen válhat pszichológiailag kiemelkedővé, a szociális diszkrimináció gyűjtőpontjává. Kevésbé meglepő, de bizonyos szempontból sokkal jelentősebb az a tény, hogy ezek a kritériumok közvetlen és komoly diszkrimináció gyűjtőpontjává válnak, mely a saját csoport előnyben részesítésének formáját ölti magára egy olyan kontextusban, amely nélküli mindazokat a változókat, melyekről általában úgy véljük, hogy meghatározzák egy csoport kohézióját és a csoportközi ellenszenvet.

A legkielégítőbb magyarázatot Tajfel és Turner szociális identitás elmélete adja ezekre az eredményekre (*Turner, 1982*). Az elmélet részben *Festinger (1954)* szociális összehasonlítás-elméletének kiterjesztésén alapul, mely humán szükségletként posztulálja az egyén saját véleményének és képességeinek értékelését. *Tajfel (1978)* amellet érvel, hogy nemcsak az egyéni vélemények és képességek, hanem a csoporttagság is fontos, mivel az emberek számára egyfajta szociális orientációt és meghatározást nyújt. A szociális összehasonlítás elméletét oly módon terjesztette ki, hogy az magában foglalja a csoportközi és az interperszonális értékelést is. Miként *Festinger* feltételezett egy arra irányuló nyomást, hogy a képességek értékelése során kedvező szociális összehasonlításra törekedjünk, Tajfel azt mondta, hogy ez igaz a csoportközi összehasonlítás esetében is.

Hogy magyarázatot találjanak arra a tényre, miszerint a minimális csoportparadigmában a saját csoportnak kedvezünk, *Tajfel* (1972, 1974) és *Turner* (1975; *Tajfel, Turner*, 1979) úgy érveltek, hogy a szociális kategorizáció többé-kevésbé automatikusan kiváltja a saját csoport és a külső csoport közötti összehasonlítást, sőt létezik egy arra irányuló motivációs tendencia is, hogy ezt az összehasonlítást önértékelésünk megvédése, fenntartása vagy éppen növelése mellett oldjuk meg. Úgy érvelnek, hogy a minimális csoportparadigma keretein belül fellépő csoportkategorizáció csoportközi összehasonlítást idéz elő, amely azáltal hat vissza a csoporttagok önértékelésére, hogy elindít egy olyan viselkedést, mely – ha erre lehetőség adódik – megnöveli a saját csoport relatív értékét. *Turner* (1975) ezt *szociális versengésnek* nevezte.

A pozitív önbecsülés (self-esteem) szüksége a relatívan kedvező önértékelés (self-evaluation) értelmében kiemelkedő szerepet játszik a szociális identitás elméletében mint a versengő diszkrimináció alapjául szolgáló motiváció. Csak két kísérletben tették a kutatók közvetlen vizsgálat tárgyává azt a hipotézist, mely szerint minimális csoportparadigmában a diszkrimináció hozzájárul a személyes önértékeléshez. *Oakes* és *Turner* (1980) kísérlet utáni önértékelést mértek két kísérleti elrendezésben. A kísérleti személyeket először abból a szempontból kategorizálták, hogy milyen festményeket részesítenek előnyben, majd vagy abba a kísérleti feltételbe sorolták őket, ahol ki kellett tölteniük a szokásos mátrixfüzetet (vagyis ahol jutalmakat kellett elosztaniuk), vagy a kontrollcsoportba kerültek, ahol újságcikket kellett elolvasniuk, s úgy tudták, a későbbiekben a cikkel kapcsolatos kérdésekre kell válaszolniuk. A kísérlet végén mindegyik személy kitöltött egy önértékelési kérdőívet. A saját csoportot valóban előnyben részesítő kísérleti személyek magasabb önértékelést mutattak, mint a kontrollszemélyek. Az önértékelés-kérdőívek faktoranalízise egyetlenegy faktort mutatott ki, ahol az egyes feltételek mentén jelentősen különböztek a faktorértékek. A kísérlet így ösztönző eredményekkel szolgált. Ugyanakkor figyelembe kell vennünk azt a kritikát, hogy a két feltételben a két feladat pszichológiailag nem egyenlő mértékben jelentős: az egyik döntéshozó feladat volt, míg a többieknek egyszerűen csak várakozniuk kellett. Egyesek úgy érvelhetnek, hogy a kísérleti feladat fontossága befolyásolta az önértékelést a diszkrimináció lehetőségétől függetlenül. Ezért gyümölcsöző lenne, ha olyan kísérleti elrendezéseket hasonlítanánk össze, amelyekben a feladatok pszichológiai jelentősége is összemérhető. Sőt a kísérleti feltételek elrendezése még kiugróbbá teszi a csoporttagságot, ismét függetlenül bármilyen tényleges diszkriminációs választól. Következésképpen nem világos, hogy a kísérleti feltétel mely aspektusa idézte elő az önértékelésben adódó különbségeket: a feladat jelentősége, a saját és külső csoport összehasonlítására fektetett hangsúly vagy maga a diszkrimináció.

Turner és *Spriggs* (1982) tervezett egy másik minimális csoportparadigma-kísérletet, ahol az önértékelés mint a függő változók egyike szerepelt. Két független változót manipuláltak. Az egyik a kísérleti személyeknek adott instrukció volt: vagy kooperatív, vagy versengő instrukciót kaptak. A másik manipuláció a mátrix típusával volt kapcsolatban. A csoportfeltételben a kísérleti személyeket a festménypreferenciájuk alapján kategorizálták, és pontokat osztottak ki a saját és a külső csoport között, míg az egyéni feltételben nem voltak expliciten csoportokba osztva, és ők a pontokat maguk és mások között osztották ki, az idő egy részében a másik olyan személy volt,

aki ugyanazt a festményt preferálta, a másik felében olyan, aki nem. Az önértékelés méréséhez ugyanazokat a kérdőíveket alkalmazták, melyeket *Oakes* és *Turner* is használt (1980), nevezetesen a Húsz állítás tesztet (Twenty Statements Test), szemantikus differenciáltételeket és a Rosenberg-féle (1965) Önértékelési kérdőívet (Rosenberg's Self Esteem Inventory). A kísérleti személyek mindegyik feltételben a saját csoportot részesítették előnyben, de szignifikánsan különböztek két várható főhatás tekintetében: több saját csoport felé irányuló kedvezés volt kimutatható a versengő, mint a kooperáló feltételben, és több a csoport-, mint az egyéni feltételben. Az önértékelési skálák két szempontú varianciaanalízise a versengő versus kooperáló feltétel főhatását fedte fel, amely a Rosenberg-skálán, illetve a szemantikus differenciálon mutatott magasabb önértékelésnek és a versengő instrukciók feltétel mellett mutatkozó közös faktorának volt köszönhető. Meglepő módon az önértékelés-pontszámok magasabbak voltak az egyéni feltételekben (self versus mások mátrix), mint a csoportfeltételekben (mások versus mások mátrix). Nem volt szignifikáns interakció.

Úgy tűnik, ebben a kísérletben a versengés és a saját csoport előnyben részesítése közötti kapcsolat visszatükrözte a versengés és az önértékelés közötti mintázatot. A versengő instrukció megnövelte a saját csoport favorizálását és az önértékelést, azt sugallva ezzel, hogy a saját csoport előnyben részesítése és az önértékelés kapcsolatban áll egymással. De nem vonhatjuk le következtetésként, hogy magának a diszkriminációnak a mennyisége az, mely változást okozott az önértékelés szintjében; a két változó közötti kapcsolat korrelációs jellegű, és mindkettő a versengő instrukciónak köszönhető. Sőt mivel a kísérleti személyek mindegyik feltételben diszkriminációs szituációban vettek részt és bizonyos mértékig saját csoportjukat részesítették előnyben, nem tudjuk eldönteni, hogy vajon a csoportközi diszkrimináció volt-e a szükséges feltétele az önértékelés megváltozásának; hiányzott a megfelelő, diszkrimináció nélküli kontrollfeltétel.

Részben mindkét kísérlet az önértékelés csoportközi diszkriminációban játszott szerepét célozta meg, de egyik sem volt meggyőző. Célunk, hogy a szociális kategorizáció, csoportközi diszkrimináció és önértékelés kapcsolatát vizsgálva kiterjesszük *Oakes* és *Turner* (1980), valamint *Turner* és *Spriggs* (1982) munkáját, s megpróbáljuk izolálni a kapcsolat helyét. Lényegében a szociális identitás elmélete a sikeres versengő szociális összehasonlítás után fellépő önértékelés-növekedést jósol. A pozitív megkülönböztetés (azaz diszkrimináció) ebben a tekintetben előfeltétele a sikernek. Ugyanakkor még így is elképzelhető, hogy az önértékelésben beállt változásokért más tényezők a felelősek. Például a minimális csoportparadigmában történő kategorizáció már önmagában némi pozitív önértékelés-változást von maga után, kétségkívül minimális módon hozzájárulva az önmeghatározáshoz (self-definition) egy olyan kontextusban, ahol a kísérleti helyzet kétértelműsége jelentéskeresésre ösztönöz. A fenti kísérletek egyike sem tartalmazott olyan kontrollfeltételt, ahol nem volt kategorizáció és amellyel a kategorizáció következményei összehasonlíthatók lettek volna. Sőt az is lehetséges, hogy függetlenül bármilyen más tényleges diszkriminációtól, pusztán a saját csoport és a külső csoport kognitív összehasonlításának és differenciációjának lehetősége hozzájárul az önértékeléshez, mivel kiugróvá teszi a csoporttagságot. A kategorizáció és kognitív differenciáció hatásán felül és túl természetesen a tényleges csoportközi diszkrimináció is működésbe lendíthetné a szociális versengés folyamatát, mely a szociális identitás elmélete szerint kulcsfaktor.

MÓDSZER

Elrendezés és hipotézisek

Fő célunk az volt, hogy meghatározzuk, vajon a versengő szociális összehasonlítás és a külső csoporttal szembeni diszkrimináció megnöveli-e az önértékelést. Mindez a szociális kategorizáció manipulációját, valamint a csoportok közötti diszkrimináció lehetőségét előfeltételezi. Nyolc kísérleti elrendezést terveztünk, ami az 1. táblázatban látható.

A feltételekben három paramétert variáltunk: *a)* csoportkategorizáció versus nincs kategorizáció; *b)* a pontosztásos feladat típusa; *c)* a pontosztás és az önértékelés felmérésének sorrendje. Az elrendezés vélejét az első négy feltétel alkotja, amelyek az önértékelés mint függő változó szempontjából egy 2×2 -es mátrixot határoznak meg: kategorizáció versus nincs kategorizáció $\times$ mátrixfeladat (jutalomosztás) versus nincs mátrixfeladat. A maradék négy feltételt mint kiegészítő kontrollfeltételt kezeltük.

Az elrendezés sarokköve a 4. feltétel, így össze tudjuk hasonlítani az önértékelést olyan kísérleti feltételek eredményeivel, amelyekben a kísérleti személyeket kategorizáltuk, de a mátrixfeladat során nem tudták előnyben részesíteni saját csoporttagjaikat, mivel nem szembesítettük őket egyidejűleg a saját, illetve a külső csoporttal (5. és 6. feltétel), vagy mivel arra voltak kényszerítve, hogy igazságosak legyenek (7. feltétel). A 3. feltételben az önértékelést azelőtt mértük fel, mielőtt bármilyen lehetséges diszkrimináció explicit összehasonlítás vagy döntés történt volna. Ez tette lehetővé, hogy megnézzük a mérés előtti és mérés utáni önértékelést a diszkrimináció tekintetében anélkül, hogy az ismételt mérés artefaktumokat eredményezett volna. Sőt a 3. feltétel együtt az 1. feltétellel – az alapszint – lehetővé tette, hogy önmagában vizsgáljuk a kategorizáció hatását az önértékelésre. A 2. feltétel kontrollként szolgál a mátrixos feladat hatására. A 8. feltétel a 7. feltétel analógja tekintetbe véve kényszerítő jellegét, és a 4. feltétellel összevetve teszteltük, hogy vajon a külső csoporttal szembeni diszkrimináció észlelt szabadsága meghatározó szempont-e az önértékelés megváltozásában.

A 2×2 -es elrendezést tekintve legfőbb hipotézisünk abban állt, hogy kategorizáció $\times$ mátrix interakciós hatás fog megmutatkozni. A predikció szerint azoknál a kísérleti személyeknél lesz a legmagasabb az önértékelés, akiket kategorizáltunk és akik diszkrimináltak. A kiegészítő kontrollfeltételeket tekintetbe véve fő predikciónk az volt, hogy a kategorizációs feltételeket nézve (a 3.-tól a 8.-ig) azok esetében lesz az önértékelés magasabb, ahol csoportközi diszkrimináció is fellépett (4. és 8.). További elképzelés volt, hogy az 5. és 6. feltétel nem fog különbözni egymástól az önértékelés tekintetében, és mindkettőben alacsonyabb lesz az önértékelés mértéke, mint a 4. feltételben, sőt a 8. feltételben (kényszerített diszkrimináció) az önértékelés magasabb lesz, mint a 7. feltételben (kényszerített igazságosság). A 4. és 8. feltétel összehasonlítása segíthet annak feltárásában, hogy vajon azon feladatok kényszerítő jellege, melyek a saját csoport előnyben részesítését erősítik, befolyásolja-e a stratégia elvárt hasznosságát. Végül azt jósoltuk, hogy egy jelentős kísérleti feladat elvégzése önmagában is erősíti az önértékelést, így az 5., 6., 7. feltételben magasabbnak kell lennie az önértékelésnek, mint a 3. feltételben.

1. táblázat

A kísérleti elrendezés összefoglalása

Kategorizáció	Mátrixfüzet	
	első rész	második rész
1. NK	önértékelés	mások-mások mátrixok
2. NK	mások-mások mátrix	önértékelés
3. K	önértékelés	saját/külső csoport mátrixok
4. K	saját/külső csoport	önértékelés
5. K	saját/saját csoport	önértékelés
6. K	külső/külső csoport	önértékelés
7. K	kényszerített igazságosság	önértékelés
8. K	kényszerített diszkrimináció	önértékelés

Megjegyzés: NK = nincs kategorizáció; K = kategorizáció

Összefoglalva: a kategorizációs feltételeket tekintve az önértékelésre vonatkozó predikcióink a következők: *a)* a 4. és 8. feltételben magasabb lesz az önértékelés, mint a 3., 5., 6., és 7. feltételben; *b)* az 5. és 6. feltételben ugyanakkora; *c)* a 4. feltételben magasabb, mint az 5. és 6. feltételben; *d)* a 8.-ban magasabb, mint a 7.-ben; *e)* az 5.-ben magasabb, mint a 8.-ban; *f)* és az 5., 6., és 7. feltételben magasabbnak kell lennie, mint a 3. feltételben.

Kísérleti személyek

A British Columbia Egyetem bevezető pszichológia kurzusának 135 egyetemi hallgatója vállalta a kísérletben való részvételt. A 90 férfit és a 45 nőt egy nagy előadóteremben egymástól 0,5 m távolságra lévő, különálló asztalokhoz ültettük.

Eljárás

A kísérletben mindegyik feltétel egyidejűleg futott, és a kísérleti személyeket véletlenszerűen soroltuk be a kísérleti feltételekbe. Rövid bevezető után a kísérleti személyeket megkértük, írjanak alá egy nyomtatványt, és igazolják beleegyezésüket. Miután az egész eljárásról informáltuk őket, és bemutattuk a konkrét feladatokat, három, két-két asszisztensből álló csoport körbejárta a termet, a kísérleti személyek húztak egy lapot és egy kísérleti füzetet. A kísérleti személyekkel közöltük, mindenki kap egy titkos személyi kódot, ami a lapon van feltüntetve. Ezt a kódot kell használniuk az egész kísérlet alatt, hogy megőrizhessék névtelenségüket. Valójában minden kísérleti személy személyes kódja a 16-os volt. Sőt a lapok háromnegyede lehetővé tette számunkra, hogy egyidejűleg a kísérleti személyek csoportokba sorolását is végrehajtsuk:

ezek a lapokon az állt, hogy az osztályt véletlenszerűen két csoportra osztottuk, Kékekre és Pirosakra, és azok, akik ezeket a lapokat kapták, mintegy „véletlenül” a Pirosak közé lettek besorolva. A lapok titkosságát kihangsúlyoztuk. A kísérleti személyeknek el kellett olvasniuk a lapra írtakat, és le kellett írniuk kísérleti füzetük második oldalára a megfelelő információkat (kódszám és ha van, csoporttagság), majd összehajtaniuk a papírt, és egy előre odakészített borítékba tenniük. Ezután a kísérleti személyek a kísérleti füzetükön kezdtek el dolgozni, amely két részből állt. Az első rész a pontkiosztó feladat volt, amely két ismeretlen személynek – akiknek csak a kódszámát, s egyes feltételekben a csoporttagságát tudták – adható jutalommatrixokat tartalmazta. A füzet másik része egy önértékelési kérdőívből állt. A két rész sorrendje az adott feltételtől függött. Hogy megelőzzük a kísérleti személyek egymás közötti beszélgetését, töltéskeladatot is kitaláltunk, egy egész sor anagrammás feladatot kaptak. Az instrukció az volt, hogy a kísérlet alatti szabadidejükben oldják meg ezeket a feladatokat, azzal az ürüggyel, hogy egy vizsgálathoz kellenek ezek az anagrammás megoldások. Mikor mindenki végzett a füzet kitöltésével, a kísérletet befejezettek nyilvánítottuk. Majd megkértük a kísérleti személyeket, hogy töltsenek ki egy kísérlet utáni kérdőívet, amiben összegyűjtöttük észrevételeiket, hipotéziseiket, megjegyzéseiket, gyanúikat. Végül a kísérleti személyeket tájékoztattuk az egész kísérletről, a különböző feltételekről, s röviden összefoglaltuk számukra a szociális identitás elméletét.

Eszközök

Ahogy korábban említettük, a kategorizációt úgy oldottuk meg, hogy kétfajta papírlapot adtunk a kísérleti személyeknek, az egyikben csak a kódszám volt feltüntetve, míg a másikon a csoporttagság is, ők voltak a Pirosak. A manipulációk legjavát a kísérleti füzetek adták, melyek szerkezete a feltételeknek megfelelően változott. A füzetek 27 fél oldalból álltak. Az első oldalt üresen hagytuk, hogy takarja a második oldalt, amelyre a kísérleti személyeknek a kódszámot és a kategorizációs feltételekben a csoporttagságot is fel kellett tüntetniük. A mátrixrész egyoldalas instrukcióval kezdődött, melyet 16 oldalon keresztül a mátrixok követtek. Nyolc Tajfel-féle (1970) 13 választású mátrixot váltogattunk nyolc Brewer-féle kétválasztású mátrixszal (a mátrixok teljes leírását és pszichometriai jellemzőit lásd *Brewer, 1979; Brown, Tajfel, Turner, 1980; Turner, 1978, 1983*; a második táblázatban bemutatunk néhány példát). Mindegyik mátrixban két ismeretlen ember kódszámát, illetve a 3–8. feltételekben csoporttagságát tüntettük fel a sor elején. Ezt az információt a csoport nevének megfelelő színű tintával, azaz kézzel vagy pirossal írtuk le. A kísérleti személyeknek mindegyik mátrix esetében azt az oszlopot kellett bekarikáznuk, amelyet a pontelosztáshoz kiválasztottak, és a számokat az alatta lévő üres helyre is be kellett másolniuk.

A 7. és a 8. feltételben az eredeti mátrixok módosított változatát használtuk. A kényszerített igazságosság feltételben a számsorokat úgy alakítottuk ki, hogy a saját és külső csoport tagjainak szükségszerűen csak egyenlő pontokat tudtak adni a kísérleti személyek. A kényszerített diszkrimináció feltételben a számokat úgy kombináltuk, hogy a saját csoportnak mindig több pont jutott.

2. táblázat

Példák a Tajfel-féle 13 választású és a Brewer-féle 2 választású pontkiosztó mátrixokra

Tajfel-féle

Ezek a számok jutalmak

A Piros csoport 31. kódú tagjának adható: 19 18 17 16 15 14 13 12 11 10 9 8 7
 A Kék csoport 42. kódú tagjának adható: 1 3 5 7 9 11 13 15 17 19 21 23 25

A kiválasztott oszlop szerint

a Piros csoport 31. kódú tagja ..... pontot kap
 a Kék csoport 42. tagja ..... pontot kap

Brewer-féle

Ezek a számok jutalmak

A Piros csoport 31. kódú tagjának adható: 7 8
 A Kék csoport 42. kódú tagjának adható: 9 4

A kiválasztott oszlop szerint

a Piros csoport 31. kódú tagja ..... pontot kap
 a Kék csoport 42. tagja ..... pontot kap

Megjegyzés: A kísérleti személyeknek be kellett karikáznuk azt az oszlopot, amely szerint ők a pontokat elosztanák a saját, illetve a külső csoport tagjai között. Azután ezeket a mátrixok alatti megfelelő üres helyre is át kellett másolniuk. Ez lehetővé tette, hogy ellenőrizzük, a kísérleti személyek valóban megértették a feladatot.

Az önértékelés kérdőívnel kihangsúlyoztuk, hogy válaszaikat jelenlegi érzéseik szerint adják meg (state self-esteem, állapot-önértékelés). A kérdőív a Húsz állítás teszt rövidített változatát tartalmazta (Jones, Sensening, Haley, 1974; Kuhn, McPartland, 1954; McGuire, Padawer-Singer, 1976), továbbá a Rosenberg-skála tíz állítását, melyet 7 fokú Likert típusú skálára bővítettünk ki, valamint 22 szemantikus differenciál skálát, mely Julian, Bishop és Fiedler (1966) kilenc tételéből, illetve Sherwood 13 itemes Énképkérdőívéből állt (13-item Self-Concept Inventory) (Robinson, Shaver, 1973). Végül alkalmaztunk egy önálló 7 fokú skálát is, ami az önértékelés szintjének közvetlen meghatározására szolgált (Hamilton, 1971).

Az önértékelési kérdőív az 1. és 3. feltételben a füzet első felében szerepelt, míg a többi feltételben a második részben. A füzet utolsó előtti oldalára kellett felírniuk a kísérleti személyeknek a nemüket és életkorukat. S megkértük őket, hogy írják le az utolsó oldalra, hogy mit gondolnak, vajon miről szólt a kísérlet.

EREDMÉNYEK

Manipuláció-ellenőrzések

A mátrixfeladatokat arra használtuk, hogy operacionalizáljuk a független változót, a csoportközi diszkriminációt. A mátrixválasztások kódolása lehetővé tette, hogy ellenőrizzhessük, a kísérleti személyek csakugyan diszkrimináltak-e.

Néhány feltételben az elrendezés biztosította, hogy a kísérleti személyek diszkriminálnak-e vagy sem. A többi feltételben a kísérleti személyek a saját elgondolásaik

alapján választottak, és szükségünk volt olyan bizonyítékra, amely megmutatta, hogy tényleg kedveztek-e saját csoportjuknak a diákok. Ez különösen fontos volt a kísérlet sarkalatos pontját alkotó 4. feltételben. Négy stratégiát analizáltunk, melyeket *Turner* (1978, 1983), valamint *Brewer és Silver* (1978) írt le: igazságosság (fairness, F), maximális közös profit (maximum joint profit, MJP), maximális saját csoport profit (maximum in-group profit, MIP), maximális differenciáció (MD), és az utolsó kettő kombinálása, a saját csoport favorizálása (ingroup favoritism, FAV).

Hogy a 4. feltételben a kísérleti személyek tényleg diszkrimináltak-e, stratégiamutatóként kiszámoltuk az egymintás Hotelling-féle T^2 -értékeket. Ez az eljárás 0,95 megbízhatósági intervallumban (C. I.) megmutatja, hogy vajon a Tajfel-féle (1970) mátrixok eredményei egyenlők-e nullával és a Brewer-féle (1979) stratégiák gyakorisága különbözik-e 1-től, a véletlenszinttől. Az eredmények meggyőzően bizonyítják, hogy a kísérleti személyek a 4. feltételben csoportközi diszkriminációt alkalmaztak. Az MJP-hez képest a FAV előnye pozitív volt és statisztikailag nem volt egyenlő a nullával, C. I. = (1,4, 4,9); $t(17) = 3,82$, $p < 0,01$; az MD-hez képest az MJP + MIP előnye negatív volt és szignifikáns, C. I. = (-3,6, -0,5); $t(17) = -2,85$, $p < 0,02$. A FAV gyakorisága különbözött egytől, a véletlen szintjétől, C. I. = (1,29, 2,38). Az eredmények alátámasztják a nullhipotézist, miszerint az F, MIP, MJP gyakorisága nem különbözött 1-től, a véletlen szintjétől, és az F előnye a FAV-hoz és az MJP előnye a FAV-hoz képest nem különbözött nullától.

Továbbá, mivel a 4. feltételt a második feltétellel akartuk összehasonlítani az önértékelés tekintetében, különösen fontos volt igazolni, hogy a két feltétel diszkriminációs indexében különbözik. Sőt a kategorizáció diszkriminációban betöltött szerepének megállapítása különösen érdekes. Egy többváltozós kétmintás Hotelling-féle T-négyszet próbát futtattunk le a hét Tajfel-indexen és a három Brewer-indexen (Brewer indexei lineáris kapcsolatot tükröztek, és három stratégia gyakorisága meghatározta a negyedik stratégia gyakoriságát). A 2. és a 4. feltétel szignifikánsan különbözött (Wilks-féle $\lambda = 0,541$), $F(10, 26) = 2,30$, $p < 0,05$; Heck-érték (1, 4, 12) = 0,459, $p < 0,05$. Azaz a kategorizált kísérleti személyek a) több FAV-ot mutattak, $t(35) = 4,18$, $p < 0,001$, b) több FAV-ot az MJP-hez képest, $t(35) = 2,77$, $p < 0,01$ és c) több FAV-ot az F-hez képest. Ezek az eredmények igazolják, hogy a kísérleti személyek a 4. feltételben valóban mutatnak csoportközi diszkriminációt, ami hipotézisünk adekvát próbájának előfeltétele.

Az önértékelés-mérések eredményei

Az önértékelésre öt indexet kaptunk: a rövidített Húszt állítás teszt, a kibővített *Rosenberg* (1965) Önértékelési skála, a *Julian* és munkatársai által kidolgozott (1966) szemantikus differenciálskála, *Sherwood* (*Robinson, Shaver*, 1973) Énfogalom kérdőíve és az egyszerű globális értékelőskála eredményeit.

A Húszt állítás teszt válaszait két független bíró pontozta, pozitívként (+1), negatívként (-1) és semlegesként (0). 1245 döntésből 1108-ban egyetértettek, az egyetértés 89%-os volt. A másik négy mérés esetében a kísérleti személyek válaszai 1-től 7-ig voltak megadva, a 7 volt a pozitív pólus, minden kísérleti személynél minden egyes kérdőív esetében kiszámoltuk az átlagos pontszámot.

3. táblázat

Az önértékelés-kérdőívek csoportátlagai és az első főkomponensértékek

Feltételek	n	T	R	J	S	G	PC
1 (NK, ÖÉ, Mtx)	19	0,140	5,895	5,444	5,583	5,316	0,285
2 (NK, Mtx, ÖÉ)	19	-0,353	5,356	4,912	5,419	5,444	-0,225
3 (K, ÖÉ, S/K)	17	0,007	5,418	5,039	5,602	5,353	-0,028
4 (K, S/K, ÖÉ)	18	0,122	5,822	5,475	5,457	5,611	0,303
5 (K, S/S, ÖÉ)	13	-0,162	5,346	4,915	5,201	5,333	-0,275
6 (K, K/K, ÖÉ)	16	-0,031	5,862	4,806	5,370	5,563	0,002
7 (K-I, ÖÉ)	17	-0,135	5,341	4,974	5,089	5,118	-0,334
8 (K-D, ÖÉ)	16	-0,040	5,850	5,278	5,446	5,563	0,174

Megjegyzés: T = Húsz állítás teszt, R = Rosenberg-skála, J = Julien és munkatársai skála, S = Sherwood-skála, G = globális értékelőskála, PC = első főkomponens, NK = nem kategorizált, ÖÉ = önértékelés, Mtx = mátrix, K = kategorizált, S/K = saját/külső csoport, S/S = saját/saját csoport, K/K = külső/külső csoport, K-I = kényszerített igazságosságfeltétel, K-D = kényszerített diszkrimináció feltétel

A korreláció a négy mérés között nagyon magasan szignifikánsnak mutatkozott ($p < 0,001$), 0,55 és 0,75 között mozgott, ez alól csak a Húsz állítás teszt és a többi mérés közötti korrelációk bizonyultak alacsonyabbnak, ezek az értékek 0,34 és 0,46 közé estek. A közös faktoranalízis esetében egyetlenénél nagyobb sajátértéket kaptunk (3,14), ami az összes variancia 62,8%-át magyarázta. A faktorsúlyok a következők voltak: Sherwood-kérdőíven 0,84, a Julien és munkatársai skálán 0,84, a Rosenberg-skálán 0,76, a globális skálán 0,71 és a Húsz állítás teszten 0,50.

A 3. táblázatban láthatók az öt kérdőív csoportátlagai, valamint a főkomponensek átlagai. Az első elemzésekészletben csak a központi 2x2-es blokkot vettük figyelembe, a későbbi analízisekbe a kontrollfeltételeket is bevontuk. Két szempontú többváltozós varianciaanalízist használtunk (MANOVA) az önértékelési kérdőívek eredményeinek értékeléséhez. Az első szempontnak, a kategorizációnak két szintje volt: kategorizált (K) és nem kategorizált (NK). A második szempontnak, a mátrixok sorrendjének a fűzetben szintén két szintje volt: mátrixfeladat az önértékelés mérése előtt (M), illetve nem volt mátrixfeladat az önértékelés mérése előtt (NM). A 2x2-es elrendezés így nézett ki: 1. feltétel (NK-NM), 2. (NK-M), 3. (K-NM), 4. (K-M).

Az analízis sem kategorizációs ($0,7 < p$), sem mátrixfeladat-hatást ($0,3 < p$) nem mutatott. Az interakciós hatás azonban rendkívül magasan szignifikáns volt, egyrészt a valószínűségi arányszám-kritériumnak (likelihood ratio criterion), másrészt a legmagasabb karakterisztikus gyökjellemzőnek (greatest characteristic root approach) megfelelően (Wilks-lambda = 0,700, $F(5, 63) = 5,39$, $p < 0,0001$; Heck-érték (1, 1,5, 30,5) = 0,300, $p < 0,01$). Mivel a többváltozós technikával azt mutattuk ki, hogy az interakció szignifikáns a 0,05-os kísérletenkénti első fajú hiba tartományán belül az öt kérdőív esetében, végeztünk egy két szempontú egyváltozós analízist (ANOVA) is, hogy felfedjük, melyik skálák esetében szignifikáns az interakció. Szignifikáns kétszempontú

interakciót találtunk a Hús állítás teszt esetében, $F(1, 67) = 6,41$, $p < 0,02$; a Rosenberg-skálán, $F(1, 67) = 5,40$, $p < 0,03$ és a Julien és munkatársai skálán, $F(1, 67) = 4,97$, $p < 0,03$. Ezt a három kérdőívet egy egyszerű hatásanalízissel post hoc összehasonlítottuk. T-próbát végeztünk el 0,01-os első fajú hiba mellett, az átlag négyzetet használtuk ehhez, mint a hibavariáncia legjobb becslését. Ez az utólagos összehasonlítás megmutatta, hogy a 2. feltételben (NK-M) alacsonyabb volt az önértékelés, mint az 1. feltételben (NK-NM) és a 4. feltételben (K-M), az utóbbi kettő statisztikailag nem különbözött, és a 3. feltételben az önértékelés szintén alacsonyabb volt, mint az 1. és 4. feltételben, kivéve a Hús állítás tesztet, ahol nem volt különbség. A 2. és 3. feltétel az önértékelést tekintve nem különbözött egymástól, kivéve a Hús állítás tesztet, ahol a 2. feltételben szignifikánsan alacsonyabb volt az önértékelés, mint a 3. feltételben. Az 1. (NK-NM) és a 4. feltétel (K-M) egyik skálán sem különbözött egymástól szignifikánsan. Összefoglalva, a két szempontos MANOVA kimutatta, hogy a kategorizáció és a mátrixfeladat között interakció van, még a magasán kontrollált alfaszintnél is, az 1. és a 4. feltételben leginkább (lásd a 3. táblázatot).

A következő analízisbe bevontuk a kiegészítő feltételeket (5.-től a 8.-ig), és néhány specifikus összehasonlításra koncentráltunk. Az öt önértékelés-kérdőíven elvégzett egy szempontú MANOVA mindegyik feltételben szignifikáns eredményt mutatott (Wilks-lambda = 0,661), $F(35, 507) = 1,50$, $p < 0,04$; Heck-érték (5, 0,5, 59) = 0,16, $p < 0,01$; ami tiszta, globális, statisztikailag bizonyos eredmény, miszerint a feltételek szignifikánsan különböznek egymástól.

Ez azt a nem éppen egyszerű problémát vetette fel, hogy hogyan írhatók le ezek a különbségek részleteikben. A mindegyik változón végrehajtott többszörös összehasonlítás nem bír statisztikai erővel, mivel összesen 140 lehetséges párosítást lehetett volna elvégezni. Ebben a helyzetben úgy tűnt, hogy megfelelőbb az egyváltozós technikák alkalmazása az öt önértékelési mutató összesített indexén, vagyis az első főkomponensen. Hogy csökkentjük az önértékelési adatok dimenzióit, főkomponens-analízist végeztünk el az önértékelés öt függő változójára, vagyis a kérdőívekre. Csak egy főkomponenset találtunk, amelynek a saját értéke 1-nél nagyobb volt, és ez a variancia 62,8%-át magyarázta. Mindegyik változó körülbelül egyenlő arányban határozta meg a főkomponenset, kivéve a Hús állítás tesztben, ahol ez valamelyest kisebb mértékű volt. Ennél a kérdőívnél a faktor súlya 0,61 volt, 0,82 a Rosenberg-skálán, 0,86 a Sherwood-skálán, 0,86 a Julien és munkatársai skálán és 0,79 a globális skálán. Mindegyik kísérleti személy esetében kiszámoltunk egy főkomponens-értéket, ezen faktorsúlyok lineáris kombinációját alkalmazva, majd ezen az új értéken végeztünk egyváltozós analízist a kísérleti feltételekben.

Mivel csak néhány konkrét összehasonlítás volt érdekes a hipotézisek szempontjából, ezért az első főkomponensen egyváltozós előzetes Bonferroni-próbát hajtottunk végre. Ez az erős próba 5%-os szinten szignifikánsnak mutatkozott a hipotézisek szempontjából releváns hat összehasonlítás esetében. A 4. táblázatban összesítjük az összehasonlításokat és az ennek megfelelő eredményeket. Azokban a feltételekben, ahol a kísérleti személyeket kategorizáltuk és volt lehetőségük a diszkriminációra (a 4. és a 8. feltételben), magasabb főkomponens-értékek voltak, mint ahol nem (a 3., 5., 6. és 7. feltételben). Azoknak a kategorizált kísérleti személyeknek az önértékelés-értékei, akik saját csoportjuk két tagja között osztották szét a pontokat (5. feltétel) ugyan-

akkorák voltak, mint akik a külső csoport két tagja között osztották el a pontokat (6. feltétel); s a kísérleti személyek (az 5.-et és a 6.-at értve) egyik feltételben sem mutathattak csoportközi diszkriminációt. Ebben a két nem diszkrimináló feltételben alacsonyabbak voltak a főkomponensértékek, mint a saját csoport versus külső csoport mátrixos és a nem diszkrimináló feltételben (4. feltétel). A kényszerített diszkrimináció feltételben (8.) a kísérleti személyek eredményei magasabbak voltak, mint a kényszerített igazságosság feltételben (7.), de nem különböztek a szabad diszkrimináció feltételben mutatottaktól. Végül a kísérleti mátrixfeladat sem volt hatással az önértékelésre azokban a feltételekben, ahol nem volt csoportközi diszkrimináció: az 5., 6., 7. feltétel eredményei egyenlők voltak a 3. feltétel eredményeivel.

Összefoglalva: bebizonyítottuk, hogy a kategorizáló, diszkriminatív feltételeiben magasabb főkomponensértékek voltak, mint a kategorizáló, nem diszkriminatív feltételben (a 4. és 8. feltételben magasabb volt, mint a 3., 5., 6. és a 7. feltételben; magasabb a 4., mint az 5. feltételben; magasabb a 8., mint a 7. feltételben; egyenlő a 4 és 8. feltételben, az 5.-ben és a 6.-ban, valamint az 5., 6., 7. és 3. feltételben).

Mivel a hipotézis az volt, hogy a diszkrimináció magasabb önértékeléshez vezet, a 4. feltételen belül is elvégeztünk egy próbaanalízist. Célunk az volt, hogy felfedjük, van-e kapcsolat a diszkrimináció és az önértékelés szintje között. A 4. feltételen belül korrelációt számoltunk a főkomponensértékek és a mátrixindexek között, és regresszióanalízissel jósltuk a főkomponensértékeket a stratégiaindexekből. Egy többszörös regressziós koefficienshez jutottunk a lépésenkénti regresszióanalízisben: 0,726 ($p < 0,005$), amiben a saját csoport nyereségének két legjobb becslését használtuk: az MJP+MIP előnye az MD-hez képest (béta = 0,618), és a FAV nyeresége az MJP-hez képest (béta = 0,566). Egy hasonló regresszióanalízist hajtottunk végre a 3. feltételen belül, ahol az önértékelés-feladat megelőzte a mátrixfeladatot, ennek az összehasonlításnak a jelentősége az, hogy nem volt kimutatható szignifikáns kapcsolat a főkomponensértékek és a mátrixindexek között.

4. táblázat

Az első főkomponensen végrehajtott a priori Bonferroni-próba eredményei

A feltételekkel kapcsolatos hipotézisek	Különbség	Kritikus különbség	Eredmény
3, 5, 6, 7 < 4, 8	1,589	1,143	3, 5, 6, 7 < 4, 8
5 = 6	0,277	0,922*	5 = 6
5, 6 < 4	0,879	0,807	5, 6 < 4
7 < 8	0,507	0,460	7 < 8
8 < 4	0,130	0,461	4 = 8
3 < 5, 6, 7	-0,521	0,680	5, 6, 7 = 3

Megjegyzés: Összehasonlításoknál 1%-os szignifikanciaszintet, a többi esetben 5%-os szintet tüntettünk fel. Az első és az utolsó oszlop mutatja a várt és kapott eredményeket. A kritikus értékek egyoldali hipotézisnek megfelelő értékeket mutatnak, kivéve azt, amelyiket egy * -gal jelezte (ebben az esetben kétoldali tesztet hajtottunk végre)

Kísérlet utáni kérdőív

A kísérlet utáni kérdőív célja az esetleges „gyanús” jelek feltárása volt. A kérdőívet 135-en töltötték ki. Egyikük sem gyanította, hogy különböző feltételek futottak egyidejűleg, és egyikük sem említette, hogy a lapok megtévesztőek voltak. A kísérleti személyek nagy része még erre a válaszlapra is felírta a kódszámát. Egyetlenegy kísérleti személy sem vonta kétségbe, hogy létezett két csoport; többen utaltak expliciten a Pirosak és Kékek csoportjára. A legtöbb kísérleti személy megjegyzései az önértékelés-mérésekre vonatkoztak. Úgy észlelték, mint a személyiségvonások vagy a karakter erősségének mérését, s gyakran kapcsolták az anagrammafeladathoz. Senki sem említett olyan elgondolást, amely az önértékelést a csoportközi diszkriminációhoz kapcsolta volna.

MEGVITATÁS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A kísérlet eredményei alátámasztják a szociális identitás elméletének fő predikcióit, miszerint a diszkriminációnak kedvező hatása van az önértékelésre, és megengedik, hogy kizárjuk azokat az alternatív hipotéziseket, amelyek vagy a kategorizáción, vagy csupán az elvégzett jelentős kísérleti feladaton alapulnak. A diszkrimináló kategorizált kísérleti személyek magasabb önértékelést mutattak a kísérlet után, mint azok, akik vagy kategorizált kísérleti személyek voltak, de ők nem diszkrimináltak, vagy azok a nem kategorizált kísérleti személyek, akik hasonló kísérleti feladatot végeztek. További eredmények támasztják alá az elméletet, miszerint a kényszerített diszkrimináció feltételben az önértékelés szintje statisztikailag megkülönböztethetetlen volt a 4. feltételben mértől és magasabb, mint a kényszerített igazságosság feltételben és más nem diszkrimináló feltételekben (5., 6.). Végül sokatmondó bizonyítékot kaptunk a 4. feltételen belüli analízis eredményeiből, miszerint a saját csoport nyeresége szignifikáns kapcsolatban volt a kísérlet utáni önértékelés szintjével. Ez a 3. feltételben nem volt kimutatható, ahol az önértékelés mérése megelőzte a pontkiosztó feladatot.

Egy bizonyos tekintetben a szociális kategorizáció és a mátrixfeladat közötti interakció formája meglehetősen különbözött attól, amit vártunk. Az 1. feltételben (NK-NM) mért önértékelés szintje magasabb volt, mint a 2. (NK-M) és a 3. (K-NM) feltételben mért. Az eredmények konfigurációja azt mutatja, hogy a csoportdiszkrimináció nem növeli az önértékelést, hanem inkább helyreállítja és fenntartja azt. A 3. feltételben az önértékelés alacsonyabb volt, mint az 1. feltételben, és a 4. feltételben mért egyenlő volt az 1. feltételben mérttel – ennek a lehetséges interpretációja az, hogy a saját csoportnak való kedvezés csökkenti az önértékelés fenyegetettségét. Ezt a magyarázatot figyelembe véve a kategorizáció beindítja a kedvező szociális összehasonlítás igényét, ami az 1. feltételben szereplő kísérleti személyek esetében nem volt tapasztalható. Ez az összehasonlítás a 3. feltételben nem volt lehetséges, mivel az önértékelést a mátrixfeladatok előtt mértük, ezt fenyegetőnek észlelték a kísérleti személyek. Következésképpen az alacsonyabb önértékelés ennek volt tulaj-

donítható. A 2. feltétel nem kategorizált kísérleti személyei egy egyéni összehasonlítási feladatban vettek részt, amelyben a mátrixok elrendezése nem tette lehetővé, hogy hozzájáruljanak saját pozíciójukhoz. Talán azt gyanították, hogy mások róluk hoznak döntéseket, s ennek következtében fenyegetve érezték magukat egy bizonytalan szituációban; ennek eredményeként önértékelésük is alacsonyabb volt. Ahogy a statisztikai adatok is kimutatták, a kategorizáció önmagában nem volt elég az önértékelés növeléséhez, sem a mátrixfeladat, ha a személyek nem tudtak maguknak kedvezni az összehasonlításban. Ezzel ellentétben két feltétel (a 2. és a 3.) úgy tűnik, fenyegető volt az 1. feltétellel összehasonlítva. A saját csoport favorizálása azonban helyreállította a kategorizált kísérleti személyek önértékelését. Talán a direkt „selffavorizálásnak” is meg lett volna az ehhez hasonló jótékony hatása, de ebben a kísérletben ez nem volt elérhető megoldás.

Egy alternatív magyarázat a csökkent önértékelést a kognitív kétértelműségnek tulajdonítja. A 2. és a 3. feltételben a kísérleti személyek vagy egy puzzle feladattal, vagy egy irreleváns kategorizációval voltak szembesítve, míg a 4. feltételben a kísérleti személyek ezt a kétfajta információt együtt tudták kezelni, és a saját csoportnak kedvezni. A kognitív kétértelműség hipotézist gyengítik azonban a kiegészítő feltételekből származó eredmények. Ezek ugyanis világosan demonstrálják, hogy a diszkrimináló feltételben részt vevő kategorizált kísérleti személyek esetében – összehasonlítva a nem diszkriminatív feltételekben szereplőkkel – a saját csoport előnyben részesítése magasabb önértékeléshez vezetett. A 4. és 8. feltételben szereplő kísérleti személyeknek magasabb volt az önértékelésük, mint 3., 5., 6. és 7. feltételben szereplőknek. A kényszerített és szabad diszkrimináció egyenlő önértékelési szintet eredményezett. A nem diszkrimináló feltételekben nem számított, hogy *a*) az önértékelés feladat következett-e a kategorizáció után (3.) vagy *b*) a feladat kiugróvá tette-e a csoporttagságot (4. és 5.) vagy *c*) a feladat egyidejűleg mind a saját, mind a külső csoportot szembeállította (7. feltétel). E feltételek nem különböztek statisztikailag. Ezek az eredmények konzisztensek a szociális identitás elméletével: a kategorizáció, diszkrimináció és a saját csoport favorizálása viszonylagos növekedést eredményez az önértékelésben. A kategorizáció önmagában nem volt hatékony, sem a saját és külső csoport kognitív differenciációja, ha nem volt párosítva egy összehasonlító értékeléssel is. Ez a kísérleti demonstráció, amiben kimutattuk, hogy a csoportközi diszkrimináció hatással van az önértékelésre, azért is jelentős, mert a minimális csoportparadigmát használtuk és véletlenszerű kategorizáción alapult. A csoporttagság csupán egy darab papír alapján dőlt el, ami a legtriviálisabb és legátmenetibb csoporttagság volt. Ennek következményeként kimutatható volt a csoportközi diszkrimináció és a megnövekedett önértékelés is.

Ettől eltekintve a kísérlet egyik „felfedezése” az, hogy a szociális kategorizáció a csoportközi differenciáció lehetőségének hiányában valamilyen módon gyengíti az önértékelést. Ez nem ellentétes a szociális identitás elméletével, mivel az elmélet szerint az önértékelésre nem pusztán a szociális kategorizáció hat. Sajnos ez a kísérlet nem engedi meg, hogy eldöntsük, vajon az észlelt fenyegetettség vagy a kognitív kétértelműség a legjobb magyarázat az eredményekre; további kutatások szükségesek a kérdés eldöntéséhez.

A csoportközi kapcsolatokban a pozitív önértékelés szükségletének motivációs szerepére vonatkozó végső következtetésnek olyan megfigyeléseken kell alapulnia, amelyek a kontextusok széles variációjában nyertünk. Ebben az értelemben a mi kutatásunk csak a kezdet, az eredményeket óvatosan kell kezelni, mivel diákokkal lefolytatott kísérleteken alapulnak. Másrészt a körülmények többsége sajátos a kísérleti elrendezésre nézve, mint például a minimális csoportparadigma, egyidejű kísérleti feltételek, egyetemi hallgatók részvétele, s úgy tűnik, mintha ezek a jellemzők intuitíve ellene szólnának az önértékelésre gyakorolt szisztematikus hatásoknak. Mindazonáltal a hatások kimutathatók voltak. Sőt a szűk operációs kontroll lehetővé tette, hogy kibogozzuk a független hatásokat a megannyi lehetőség közül, és azt is felfedte, mennyire bonyolult lenne olyan csoportokat használni, amelyeknek előzetes történetük van olyan természetes körülmények között, ahol számos, készen elérhető differenciációs eszköz áll rendelkezésre.

E kísérlet és más ehhez hasonlók eredményei problémásak, mivel azt implikálják, hogy a saját csoport jólétének előmozdítása mások költségével jár együtt. Így nagyon nehéz elkerülni azt a konklúziót, miszerint a saját csoport favorizálása jólétünk előmozdítása érdekében történik (bármilyen pszichológiai folyamat által: a fenyegetettség vagy a kétértelműség csökkentésével, vagy a saját csoport pozíciójának növelésével, bár a szándékosság sem itt, sem máshol nem volt expliciten kifejezve). Végső elemzésként elmondható, hogy bár a csoportközi konfliktusok alapjául szolgáló faktorok ismerete okot adhat bizonyos fokú pesszimizmusra a humán természet illetően, ugyanakkor bizonyos szükséges előfeltétele is annak, hogy ezt a konfliktust képesek legyünk csökkenteni. Ebben az értelemben a szociális identitás elmélete pozitív távlatokat nyújt.

IRODALOM

- Billig, M., Taffel, H., 1973, Social categorization and similarity in intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 3, 7-52.
- Brewer, M. B., 1979, In-group bias in minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis. *Psychological Bulletin*, 86, 307-324.
- Brewer, M. B., Silver, M., 1978, In-group bias as a function of task characteristics. *European Journal of Social Psychology*, 8, 393-400.
- Brown, R., Taffel, H., Turner, J. C., 1980, Minimal group situations and intergroup discrimination: Comments on the paper by Aschenbrenner and Schaefer. *European Journal of Social Psychology*, 10, 399-414.
- Festinger, L., 1954, A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 117-140.
- Hamilton, D., 1971, A comparative study of five methods of assessing self-esteem, dominance and dogmatism. *Educational and Psychological Measurement*, 31, 441-452.
- Jones, K. A., Sensening, J., Haley, J. V., 1974, Self-descriptions: Configurations of content and order effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 30, 36-45.
- Julian, J. W., Bishop, D. W., Fiedler, F. E., 1966, Quasi-therapeutic effects of intergroup competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 321-327.
- Kuhn, M. H., McPartland, T. S., 1954, An empirical investigation of self-attitudes. *American Sociological Review*, 19, 68-76.
- Locksley, A., Ortliz, V., Hephburn, C., 1980, Social categorization and discriminatory behavior: Extinguishing the minimal intergroup discrimination effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 773-783.

- McGuire, W. J., Padawer-Singer, A., 1976, Trait salience in the spontaneous self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 33, 743-754.
- Oakes, P. J. T., Turner, J. C., 1980, Social categorization and intergroup behavior: Does minimal intergroup discrimination make social identity more positive? *European Journal of Social Psychology*, 10, 295-301.
- Robinson, J. P., Shaver, P. R., 1973, Measures of social psychological attitudes. Institute of Social Research, Ann Arbor
- Rosenberg, M., 1965, Society and the adolescent self-image. Princeton University Press, Princeton
- Tajfel, H., 1970, Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 23(5), 96-102.
- Tajfel, H., 1972, La categorisation sociale (Social categorization). In: Moscovici, S. (ed.), Introduction a la psychologie sociale. Larousse, Paris, 272-302.
- Tajfel, H., 1974, Social identity and intergroup behavior. *Social Science Information*, 9, 113-144.
- Tajfel, H., 1978, Differentiations between social groups: Studies in intergroup relations. Academic Press, London
- Tajfel, H., Flament, C., Billig, M., Bundy R. F., 1971, Social categorization and intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 1, 149-178.
- Tajfel, H., Turner, J., 1979, An integrative theory of intergroup conflict. In: Austin, W. G., Worchel, S. (eds), The social psychology of intergroup relations. Brooks/Cole, Monterey, 33-47.
- Turner, J. C., 1975, Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.
- Turner, J. C., 1978, Social categorization and social discrimination in the minimal group paradigm. In: Tajfel, H. (ed.), Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations. Academic Press, London, 101-140.
- Turner, J. C., 1980, Fairness or discrimination in intergroup behavior? A reply to Branthwaite, Doyle and Lightbawn. *European Journal of Social Psychology*, 10, 131-147.
- Turner, J. C., 1982, Towards a cognitive redefinition of the social group. In: Tajfel, H. (ed.), Social identity and intergroup relations. Cambridge University Press, Cambridge, 15-40.
- Turner, J. C., 1983, Some comments on ... "The measurement of social orientations in the minimal group paradigm". *European Journal of Social Psychology*, 13, 351-367.
- Turner, J. C., Spriggs, D., 1982, Social categorization, intergroup behavior and self-esteem: A replication. Unpublished manuscript